

Posudek na diplomovou práci Martina Vlacha

*Vizualita performativity genderu ve filmech Xaviera Dolana
(Oponentský posudek)*

Martin Vlach si ve své diplomové práci vybral k analýze archiv prací kanadského často oceňovaného a diskutovaného autora, které debatuje skrze perspektivu performativní teorie a její možnosti pro vizuální redefinici genderu. Zvolená perspektiva i „body of work“ jsou velmi relevantní a přínosné ve vztahu k pojetí a novým formám queer filmu a queer vizuality. V tomto smyslu má tedy předkládaná práce potenciál přispět do českých debat o queer reprezentacích. Slibná je i vybraná metoda sémiotického rozboru, a zvláště pak sémiotika vizuálních reprezentací, které ve filmech Xaviera Dolana mají klíčovou úlohu.

Samotné zpracování práce však tyto přísliby nenaplnjuje: próza práce je často velmi nejasná, v teoretické diskuzi si dále text opětovaně protiřečí a tak vznáší otázku zda, a jak dalece autor odkazované teorii rozumí a jak ji dokáže využít v analýze. Metodologická debata (celkových 6 stran textu, str. 24-29) sice představuje velmi základní tropy sémiotického uvažování (např. konotace, denotace, to ale v rozsahu 3 odstavců) a následně odskakuje do jiné úrovně představením „Paradigmatické a syntagmatické uspořádání“ (str. 29, 2 odstavce textu), nicméně, tyto metodické postupy a opory jsou v samotné analýze využity zcela minimálně (pojmy konotace a denotace se v analýze objeví zhruba 3krát), resp. neúčelně. Analýza jednotlivých textů klouže po povrchu (viz níže), pravděpodobně i proto, že autor si jasně nestanovuje výzkumnou otázku. Velkým problémem práce je jazyk (což je u sémiotické analýzy zásadní bariéra), kromě velmi častých gramatických chyb (shoda podmětu s přísudkem, špatná zájmena apod.), překlepů (i ve jménech autorů/rek, např. Helberstam namísto Halberstam) a dalších formálních chyb, se v práci projevuje i jazyková neobratnost. Ta autorovi brání v jasnějším a přesnějším vyjádření, či podkopává jeho snahu o abstraktnější vyjádření, které má být jádrem analytické práce. Pro doložení tohoto soudu uvádím následující citát z autorovy diskuze filmu *Laurence Anyways* (2012):

„je možné, aby Laurence překonala spojení mezi touhou, genderem a pohlavím? Nejen proto, že Laurence nezná materialitu jejího těla a zasahuje do něj, aby jej

transformoval, ale také protože nerozlišuje gender v závislosti na jejím těle a zároveň proto, že i po přechodu do ženského těla stále cítí sexuální přitažlivost k Fred.

Tuto ukázkou uvádím i proto, že se zde ukazuje, že nepozornost, kombinovaná s jazykovou nepřesností má v tomto případě zásadní důsledky – minimálně na jazykové úrovni zde dochází k „misgendering“ (Laurence je připsán mužský rod). Zcela v rozporu s deklarovaným příklonem k performativní teorii genderu zde autor navíc naznačuje, že Laurence nemá ženské tělo, resp. že její nenormativní „trans“ tělesnost je dysforická, rozpojena do několika těl. Toto je samozřejmě velmi problematické a potenciálně trans-nepřátelské vyjádření. Domnívám se ale, že se spíše jedná o neopatrnou a nepřesnou formulaci. Autor to patrně během obhajoby vyjasní. Co dále autor míní tím, když říká, že „Laurence nezná materialitu [svého] těla?“

Poslední obecnou poznámku mám k autorově pojetí pozicionality výzkumníka (str. 35-6). Autor tuto kapitolu otevírá přihlášením se k feministické výzkumné praxi: „Reflexe pozicionality výzkumníka je jednou z charakteristik feministického výzkumu a zároveň jedním z bodů, kterým se feministický výzkum může lišit od běžných (sic) společenskovědních výzkumů“, nicméně ve zbytku textu se autor odklání od tohoto cíle. Obhajoba práce by mohla být příležitostí, kde autor tuto svou pozicionalitu představí.

Nyní konkrétněji k jednotlivým částem práce:

Z postavení teoretického rámce je zřejmé, že autor má představu o jaké teoretické práci se opírat: performativita genderu, queer teorie, a jejím rámci přestavení queer filmu a jeho specifické odnože v Quebecu. Všechny tyto kapitoly jsou ale více než stručné, skicovitě, což je koneckonců zřejmé již z jejich délky. Autor pracuje s relativně malým počtem zdrojů, často cituje „z druhé ruky“ a dopouští se pojmových nepřesností/nejasností (performativita se stává performancí genderu, akt namísto řečový akt apod., drag, travesti a transvestitismus). Největší zátěží textu je ale, opět, jeho nerosrozumitelnost:

„Pokud je tedy gender ustanovený skrz akty, které jsou interně diskontinuální, pak se samotná identita stává konstruovanou a performance jedince úspěšnou.“ (str. 12)

„V případě drag performerů nebo transvestitů ovšem nastává konflikt mezi vzhledem a genderovou identitou. Nicméně i genderová identita těchto jedinců je skutečná, stejně jako kterákoli jiná identita, která zapadá do kategorií, jež splňují očekávání společnosti (str. 13)

K vlastní analýze:

Jak jsem již konstatovala, práci chybí sevření a směřování, které by ji dala jasně formulovaná výzkumná otázka. Autor říká: „Dále se zaměřím na to, jak Dolan pracuje s pojmy queer a gender a jak je v jeho filmech reflektována jeho vlastní sexualita.“ (str. 37) a dále „Dolan [se, sic] výrazně neliší od jiných filmových režisérů, zejména ve frankofonním světě, kde je vzhledem k symbolické váze genderových rolí a rodiny při vytváření spektra identit a způsobu jejich rozvoje, ve kterém hraje sexualita rozhodující úlohu, legitimní se pozastavit nad dopadem Dolanových filmů v historii queer kinematografie (Marshall 2016: 192).“ Co chce tedy autor sledovat? První formulace navíc naznačuje vztah mezi auto/biografickou reflexí a autorovými filmy, jak se to kloubí se sémiotickou analýzou, kterou autor pojmenovává jakou vybranou metodu? (Záměrně neříkám „se kterou pracuje“)

Na str. 36 autor odkazuje k předpokladu objektivitu: „V analytické části této práce nicméně nebudu reflektovat kvalitu zkoumaných filmů a pokusím se nabídnout objektivní pohled a interpretace performativity genderu v Dolanově tvorbě.“ Toto je potřeba vysvětlit, resp. kde autor vidí zdroje objektivitu?

Pokud se autor rozhodne pro obhajobu, je při ní nutné jednoznačně popsat a ilustrovat, jak metodicky postupuje. Autor např. deklaruje, že z užití sémiotické perspektivy vyvstalo členění diskuze filmů, ty jsou ovšem, členěny do očekávatelných tematických celků, nikoliv pomocí analytických pojmů (kódů, chceme-li).

Namísto silného závěru, který by svedl teze a argumenty práce dohromady, autor v závěrečné kapitole volí srovnání filmů Dolana s filmy Almovodarovými. K podobné komparaci ale autor nemá připraveno pole, není řečeno, proč tak činí a výsledný dojem tak znovu odkazuje k určité povrchnosti.

V názvu práce autor slibuje analýzu vizuality filmů X. Donala. Text analýzy je doplněn obrazovým materiálem, ten ovšem není více než hezkou doprovodnou ilustrací, centrálnější místo v analýze nemá.

Jsem si vědoma toho, že v tomto posudku autorovi nenabízím konceptuální podněty k debatě, jak bych byla ráda, jednak proto, že se mi těžko hledají záchytné body pro podobnou debatu, ale také proto, že práce není dopracována a je plná dalších formálních a metodologických problémů. Na závěr bych ráda znovu vypíchlá, že vybraný materiál i konceptuálně-teoretická osa slibují velmi

FAKULTA
HUMANITNÍCH STUDIÍ
Univerzita Karlova

zajímavou práci, která bude zajímat i české prostředí, do kterého jsou filmy Xaviera Dolana pravidelně představovány a kde si našly své publikum. Na výsledné podobě práce se velmi jasně propsal spěch s dokončováním; práce –jak se domnívám—vznikala bez konzultací a odborného vedení a čtení. I proto, aby byl potenciál tématu vyčerpán a autor dostál toho, co si vytyčil za cíle, **práci doporučuji před obhajobou znovu přepracovat. V současné podobě práce nesplňuje standard závěrečné práce**, a to ani na úrovni teoretického i analytického rozpracování, ani na úrovni formálního zpracování (např. kvalita jazyka).

Kateřina Kolářová, 20.9. 2020, Praha